

บทคัดย่อ

สัญญาเลขที่	RDG 5710034
ชื่อโครงการ	การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในเขตพื้นที่ชายแดนอีสานตอนล่าง กรณีศึกษา ด้าน การค้าชายแดนช่องจอม ช่องสะงำ และช่องเม็ก (RDG 5710034)
หัวหน้าโครงการ	อาจารย์จิรภา โสภณ
อีเมล	jira30000@hotmail.com
ระยะเวลาดำเนินงาน	1 มกราคม 2557 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2558

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในพื้นที่ชายแดนใกล้กับด้านการค้าชายแดน
ช่องจอม ช่องสะงำ และช่องเม็ก โดยมุ่งเน้นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินตั้งแต่มีการสร้างความ
ร่วมมือในกรอบ ACMEC หรือ ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี - เจ้าพระยา - แม่น้ำโขง (Ayeyawady -
Chao Phraya - Mekong Economic Cooperation Strategy) ตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา โดยมุ่งศึกษา 3
ประเด็นหลัก คือ 1) เพื่อศึกษาลักษณะการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน 2) เพื่อศึกษาสาเหตุการเปลี่ยนแปลง
การถือครองที่ดิน และ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ได้แก่ ตัวแทนครัวเรือนจากด้านการค้าชายแดน
ช่องจอม (บ้านด่านพัฒนา ต.ด่าน อ. กาบเชิง จ. สุรินทร์) จำนวน 104 ครัวเรือน ตัวแทนครัวเรือนจากด้านการค้า
ชายแดนช่องสะงำ (บ้านแซวไปไร่ ต. ไพรพัฒนา อ. ภูสิงห์ จ. ศรีสะเกษ) จำนวน 113 ครัวเรือน และตัวแทน
ครัวเรือนจากด้านการค้าชายแดนช่องเม็ก (บ้านโป่งดินดำ ต. ช่องเม็ก อ. สิรินคร จ. อุบลราชธานี) จำนวน 67
ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 284 ครัวเรือน สรุปผลการศึกษาได้ ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาทั้งสามแห่งมีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน จำนวน 118
ราย คิดเป็นร้อยละ 41.5 โดยพบว่าพื้นที่ช่องจอม มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินมากที่สุด รองลงมาคือ

พื้นที่ช่องสะง่า และพื้นที่ช่องเม็ก ตามลำดับ โดยพบว่าส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในลักษณะของการเป็นผู้ซื้อที่ดิน มากที่สุดรองลงมาได้แก่ ผู้เช่าที่ดิน และ ผู้ขายที่ดิน ตามลำดับ โดยสาเหตุจูงใจหลักที่ทำให้ชาวบ้านขาย/ให้เช่าที่ดินในพื้นที่ ได้แก่ ต้องการเงินเพื่อชำระหนี้สินหรือใช้จ่ายในครัวเรือน ขาดเงินลงทุนด้านการเกษตร และแรงจูงใจจากราคาที่ดินที่สูงขึ้นเนื่องจากกระแสความต้องการที่ดินในเขตพื้นที่ชายแดน ส่วนสาเหตุในการซื้อ/เช่าที่ดินในพื้นที่ทั้งสามค่อนข้างแตกต่างกัน โดยพบว่าในพื้นที่ช่องจอม สาเหตุหลักที่มีการซื้อ/เช่าที่ดิน คือ การขยายตัวของตลาดการค้าชายแดน จึงนำลงทุนซื้อ/เช่าที่เพื่อทำร้านค้า ห้องเช่า และร้านอาหาร ส่วนในพื้นที่ช่องสะง่า สาเหตุหลักคือ เพื่อการสร้างที่พักอาศัยและเพื่อทำการเกษตรเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์สูง สำหรับในพื้นที่ช่องเม็ก พบว่าสาเหตุหลัก คือ เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและทำการเกษตร

ส่วนการศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินด้านบวกที่สำคัญ ได้แก่ การนำเงินที่ได้จากการขาย/ให้เช่าที่ดินมาปลดหนี้ทำให้เป็นหนี้ลดลง รวมทั้งการมีอาชีพเสริมนอกภาคเกษตรกรรม เช่น รับจ้างและค้าขายมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามกลับพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายจ่ายและหนี้เพิ่มสูงมากขึ้น เนื่องจากใช้จ่ายเงินกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆภายในครัวเรือนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปทำให้ความเกือกูลกันและพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง ความสัมพันธ์เป็นแบบต่างคนต่างอยู่มากยิ่งขึ้น รวมทั้งผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมได้แก่ แหล่งทัศนียภาพเสื่อมโทรมในพื้นที่ช่องจอม เนื่องจากที่ดินเกษตรกรรมถูกใช้ในการสร้างโกดังเก็บสินค้าและห้องพักชั่วคราวแบบแออัดสำหรับพ่อค้าชาวกำพูชา การกีดกันไม่ให้ชาวบ้านรุกล้ำเข้าไปใช้ทรัพยากรชุมชนบริเวณรอบๆแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ช่องสะง่า และฝุ่นควันจากโรงพักไม้ในพื้นที่ช่องเม็ก เป็นต้น

คำสำคัญ การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดิน แนวคิดเสรีนิยมใหม่ การค้าชายแดน

Abstract

Project Code RDG 5710034

Title Land Ownership Changes in the Lower Northeastern Region: A Case Study of
Chong Jom, Chong Sa-ngam and Chong Mek Border Trade Market (RDG 5710034)

Project Head Miss Jirapa Sophon

Email jira30000@hotmail.com

Duration 1 January 2014 to 31 August 2015

This research studied changes in land ownership in areas nearby Chong Jom, Chong Sa-ngam and Chong Mek border trade market. The research focused on the timeline after the economic cooperation framework of the "Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy" or "ACMECS" in 2003. The research attempted to study main three key issues: characteristics of the land ownership change, causes of the land ownership change and impacts of the land ownership change. Sampling size (using Simple Random Sampling) was 104 representative households from Chong Jom border trade market, 113 households from Chong Sa-ngam border trade market, and 67 households from Chong Mek border trade market. The following is a summary of the results.

The study found that 118 household (41.5%) had land ownership changes. The study area near Chong Jom had the most land ownership change, following by Chong Sa-Ngam and Chong Mek respectively. In the three areas, characteristic of land ownership change was buying

leasing and selling respectively. Important causes of selling/renting land in the three areas were quite similar including the poverty and debt of the land owners, lack of agricultural investment, and increased land price. Causes of buying/leasing land, in Chong Jom area was land requirement for commercial investment owing to an expansion of the border trade market, in Chong Sa-Ngam and Chong Mek were housing and agriculture.

Significantly positive impacts from land ownership change were income for household expense and paying off their debts, and changes in occupation from agriculture to self-employment and commerce. However, negative impacts found in the study areas were more household expense and even new debt because of the materialistic values, and changes in occupation values and lifestyle. Furthermore, in Chong Jom, agricultural land was turned to slum areas for warehouse and housing for Cambodian merchants. In Chong Sa-Ngam, outsiders with superior economic status imposed exclusive rights over the land and not allowing local people to access their land. In Chong Mek, many agriculture land were also declared for exclusive rights over the land as well as used for logging warehouse which creating dust pollution to the community.

Keywords land ownership change, liberalization, border trade